

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABI 5-SINF ADABIYOT DARSLARIDA JANNI RODARI HAYOTI VA IJODINI O'QITISH USULLARI

Feruza Buvamirzayeva

Namangan Davlat Pedagogika Instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

2-bosqich UZB-DU-24 guruhi talabasi

Ilmiy rahbar: Nishonova Xurshida

Namangan shahridagi 43-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinf adabiyot darslarida Janni Rodari hayoti va ijodini o'qitish metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda dars jarayonini biografik tanishtiruv va badiiy tahlil bosqichlariga ajratishning samaradorligi asoslab beriladi. Shuningdek, "sehrli chamadon", "intervyu", "rolga kirish", "dizaynerlik loyihasi" va "fantaziya grammatikasi" kabi interfaol metodlarning o'quvchilarda mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni yoritiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Rodari asarlarini ijodiy yondashuv asosida o'qitish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasi, tasavvur doirasi va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: Janni Rodari, adabiyot o'qitish metodikasi, mantiqiy fikrlash, ijodiy tafakkur, interfaol metodlar, biografik yondashuv, badiiy tahlil, fantaziya grammatikasi, 5-sinf, pedagogik texnologiya.

Mazkur ilmiy maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinf adabiyot darslarida italyan bolalar adibi Janni Rodari hayoti va ijodini o'qitishning samarali metodlari, ularning pedagogik asoslari hamda o'quvchilarning yosh xususiyatlari bilan uzviy bog'liqligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar hamda ijodiy topshiriqlar orqali o'quvchilarning tasavvur, mantiqiy fikrlash va nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, Rodari asarlarining badiiy-estetik xususiyatlari, ularning bolalar psixologiyasiga mosligi hamda tarbiyaviy ahamiyati ilmiy asosda ochib beriladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchini faqat bilim oluvchi emas, balki faol fikrlovchi, ijodkor shaxs sifatida shakllantirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich va o'rta bo'g'in o'quvchilarida tasavvur va fantaziya yetakchi o'rin egallaydi. Shu sababli 5-sinf adabiyot darslarida o'quv materialini taqdim etishda ularning yosh psixologik xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Bu yoshdagi bolalar abstrakt tushunchalarga qaraganda obrazli, o'yin orqali berilgan bilimni osonroq qabul

qiladilar. Shu nuqtai nazardan, Rodari ijodi o'zining fantaziyaga boyligi, erkin fikrga undashi va noodatiy yondashuvi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Rodari ijodi bolalar adabiyotida yangicha qarashlarni shakllantirgan. U bolalar uchun yozilgan asarlarni faqat tarbiyaviy vosita emas, balki erkin fikrlash, tasavvur qilish va hayotga boshqacha nigoh bilan qarash imkoniyati sifatida talqin qiladi. Uning mashhur nazariy asari Fantaziya grammatikasi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan metodik qo'llanma sifatida e'tirof etiladi. Ushbu asarda yozuvchi bolalarni erkin fikrlashga o'rgatish, ularning tasavvurini kengaytirish va stereotip qarashlardan xalos etish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Rodari hayoti va ijodini o'qitishda darsni ikki asosiy bosqichga — biografik tanishtiruv va badiiy tahlilga ajratish metodik jihatdan maqsadga muvofiqdir. Biografik bosqichda o'quvchilarga adib hayoti qiziqarli va obrazli tarzda yetkazilishi lozim. Chunki oddiy sanalar va faktlar bu yoshdagi o'quvchilar uchun qiziqarsiz bo'lishi mumkin. Shu bois, "sehrli chamadon" metodi orqali Rodari hayotini sahnalashtirilgan tarzda tushuntirish samarali hisoblanadi. Masalan, chamadon ichidagi predmetlar orqali adibning hayot yo'li bilan bog'liq voqealar jonlantiriladi. Bu esa o'quvchilarda nafaqat eslab qolish, balki tasavvur qilish orqali o'rganish jarayonini faollashtiradi.

Shuningdek, "intervyu" usuli orqali o'quvchilarni rollarga bo'lish ham samarali metodlardan biridir. Bu usul o'quvchilarda nutqiy faoliyatni rivojlantiradi, savol berish va javob qaytarish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'quvchi Rodari obraziga kirib, uning hayotiy qarashlarini ifodalashga harakat qiladi, bu esa empatiya va ijodiy tafakkurni rivojlantiradi. Bunday yondashuv konstruktivistik pedagogika tamoyillariga mos keladi, ya'ni o'quvchi bilimni tayyor holda emas, balki faol ishtirok orqali egallaydi.

Rodari hayotini o'rganishda xronologik xarita usuli ham muhim ahamiyatga ega. "Hayot yo'li" shaklida tashkil etilgan ushbu metod orqali o'quvchilar adibning hayotidagi muhim bosqichlarni izchil ravishda angelaydilar. Bu usul nafaqat xotirani mustahkamlaydi, balki voqealar orasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi.

Ijodiy bosqich esa Rodari asarlarini tahlil qilishga qaratiladi. Bu bosqichda asosiy e'tibor o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, xulosa chiqarishi va o'z nuqtai nazarini ifodalashiga qaratiladi. Masalan, "Burchaklari yo'q shahar" ertagini tahlil qilishda o'quvchilarga dizaynerlik topshirig'i berilishi mumkin. Ular "mehribonlik shahri"ni tasavvur qilib, uning xaritasini chizadilar. Bu topshiriq orqali o'quvchilar ramziy ma'noni anglay boshlaydilar, ya'ni burchaklarning yo'qligi — ziddiyat va keskinliklarning yo'qligini bildiradi.

"Hurishni bilmaydigan kuchukcha" ertagi esa shaxsiy identifikatsiya va o'zligini anglash masalalarini ochib beradi. Ushbu asarni o'rganishda sahnalashtirish, ovozli mashqlar va munozara metodlari qo'llanishi mumkin. Bu jarayon o'quvchilarda

emotsional intellektni rivojlantiradi, ya'ni ular o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarishga o'rganadilar.

Rodari ijodini o'qitishda uning ijodiy metodlaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. "Binom fantaziya" metodi o'quvchilarda noodatiy fikrlashni rivojlantiradi. Bir-biriga bog'liq bo'lmagan ikki tushunchani birlashtirib, yangi hikoya yaratish o'quvchini stereotiplardan xalos etadi. "Xatolardan ertak" metodi esa voqealarni alternativ yo'nalishda tasavvur qilish imkonini beradi, bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Mazkur metodlar o'quvchilarda quyidagi kompetensiyalarni shakllantiradi: ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, nutq madaniyati, hamkorlikda ishlash va o'z fikrini asoslash. Shu bilan birga, Rodari ijodi orqali o'quvchilar insoniy qadriyatlar — mehr-oqibat, erkinlik, o'zlikni anglash kabi tushunchalarni ham o'zlashtiradilar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Rodari ijodini interfaol metodlar asosida o'qitish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi va bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga yordam beradi. Ayniqsa, o'yin elementlari bilan boyitilgan darslar o'quvchilar uchun qiziqarli va samarali bo'ladi.

Umuman olganda, 5-sinf adabiyot darslarida Rodari hayoti va ijodini o'qitish jarayoni o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos, interfaol va ijodiy yondashuv asosida tashkil etilishi zarur. Bu esa nafaqat bilim berish, balki shaxsni rivojlantirishga xizmat qiladi. Rodari ijodi o'quvchilarni erkin fikrlashga, tasavvur qilishga va hayotni ijodiy idrok etishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Janni Rodari. *Fantaziya grammatikasi*. – Rim, 1973.
2. Janni Rodari. *Favole al telefono*. – Milano, 1962.
3. Safo Matchonov. *Adabiyot o'qitish metodikasi*. – Toshkent, 2010.
4. Qudrat Yo'ldoshev. *Adabiyot o'qitish asoslari*. – Toshkent, 2008.
5. Abdulla Avloniy. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent, 2004.